

ƏDƏBİYYATIN TƏDRİSİ METODİKASI
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ
METHODS OF TEACHING LITERATURE

UOT 372.882

Günəl Əmirxan qızı Əmirxanzadə
Bakı Dövlət Universitetinin
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı
<https://orcid.org/0009-0005-6253-6753>
gunel.amirxanzade@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(2\).124-129](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(2).124-129)

LƏYAQƏT TƏRBIYƏSİ ƏDƏBİYYATLARIMIZDA

Гюнель Амирхан гызы Амирханзаде
докторант по программе доктора философии
Бакинского Государственного Университета

ВОСПИТАНИЕ ДОСТОИНСТВА В НАШИХ ЛИТЕРАТУРАХ

Gunel Amirkhan Amirkhanzadeh
doctorial student in the program of doktor of philosophy of Baku State University

DIGNITY UPBRINGING IN OUR LITERATURES

Xülasə. Məqalədə ləyaqət tərbiyəsinin tarixi kökləri açıqlanmış, bu problemin araşdırılmasının zəruriliyi, onun ədəbiyyatımızda tutduğu yer izah olunmuş, Azərbaycan klassik pedaqoq və ədəbiyyatşünaslarının ləyaqət tərbiyəsi ilə bağlı fikirləri araşdırılmış, onların əsərlərindən nümunələr verilmişdir. Məqalədə həmçinin məktəb və ailənin birgə fəaliyyətinə də müraciət olunmuş, bu işdə ailənin qarşısında duran vəzifələr açıqlanmışdır. Həmçinin ləyaqət tərbiyəsi ilə bağlı xalq pedaqogikasına da yer ayrılmışdır.

Açar sözlər: ləyaqət, tərbiyə, şəxsiyyət, xalq pedaqogikası, Qurani Kərim

Аннотация. В статье раскрываются исторические корни воспитания достоинства, необходимость изучения данной проблемы и её место в нашей литературе. Рассматриваются взгляды азербайджанских классических педагогов и литературоведов на воспитание достоинства, приводятся примеры из их произведений. Также затрагивается совместная работа школы и семьи, разъясняются обязанности семьи в этом процессе. Кроме того, подчеркивается роль народной педагогики в воспитании достоинства.

Ключевые слова: достоинство, воспитание, личность, народная педагогика, Священный Коран

Abstract. The article explains the historical roots of dignity education, the necessity of researching this issue, and its place in our literature. It examines the views of Azerbaijani classical educators and literary scholars on dignity education, providing examples from their works. The article also addresses the joint efforts of school and family, outlining the responsibilities of families in this process. Additionally, it highlights the role of folk pedagogy in dignity education.

Key words: dignity, upbringing, personality, folk pedagogy, The Holy Quran

XXI əsrin Azərbaycan xalqına bəxş etdiyi mühüm məsələlərdən biri onların böyüyən nəslin mənəvi tərbiyəsini diqqətdə saxlaya bilməyi bacarmasıdır. Azərbaycan xalqı öz kökünə, tarixinə, açılmamış səhifələrinə müraciət edərək xalqın tarixi yolu, onun bəzəyi olan milli mənə-

vi dəyərləri öyrənir, milli ruhun, özünüdərkin, milli özünütəsdiqin, milli özünəməxsusluğun bütün əlamətlərini aşkar edir və öyrənməyə çalışır. Milli mənəvi dəyərlərimizə yeni həyat verilir, özünəqayıdışa bir daha yeni ruh, yeni təfəkkür və düşüncə, yeni sağlam mənəviyyət bəxş

edilir. Milli dirçəlişin emosional psixoloji və mənəvi tərəfləri daha da zənginləşir. Milli ruhu milli düşüncə, insani münasibətlər, öz kökünə qayıdış, dirçəliş prosesi yeniyetmələrin gözləri qarşısında dayanır və onların fəal iştirakı zəminində baş verir. Hər bir ləyaqətli yeniyetmə özünün əməli fəaliyyəti, dəyanəti və vətənpərvərliyi, təlimə münasibəti, xalqının varlığı ilə fəxr edir, milli tərbiyəni, milli ruhu və milli mənəviyyatının qol qanad açmasına şərait yaradır. Milli ləyaqət hər bir millətin mövcudluğunun, milli özünüidarə, milli mənlilik şüurunun, özünü-təsdiqinin, ümumi mənəvi keyfiyyətlərinin məcmusudur. Milli ləyaqət hissini aşılınması daima axtarılacaq məsələlərdən birinə çevrilmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyev böyüyən nəsilə mənəvi keyfiyyətləri formalaşdırmağı vacib məsələlərdən biri bilirdi. O, göstərirdi ki, "Gənclər paklıq, saflıq, yüksək əxlaqilik, yüksək mənəviyyat ruhunda tərbiyə etməliyik". Heydər Əliyev həm də göstərirdi ki, "Azərbaycan xalqının yüksək mənəviyyatı hər şeydən ucadır....bu həm xalq üçün, millət üçün hər bir azərbaycanlı üçün gərəklidir.

Tarixi araşdırmalar göstərmişdir ki, ləyaqət tərbiyəsi hər zaman diqqətdə olmuş, insanların düşüncələrində özünə yer qazanmışdır. İnsan həyatında zəruri sayılan paklıq, düzlük, şərəf və ləyaqətin göstəricisi olduğu kimi, həm də, onun simvoludur. Böyük Nizami öz həməsrı olan insanlara müraciət edərək məsləhət görürdü ki, adınızın paklığı, müqəddəsliyi ləyaqətliyi qayğısına qalın, çünki paklıq və ləyaqət dünyada bir şahlıqdır. Tanrı pak, qəlbi saf, ləyaqətli insanları daim öz nəzərində saxlayır və onları zireh kimi qoruyur. İnsanın həyatda ən böyük qayğılarından biri bunlardan ibarət olmalıdır ki, o qəlbinə ləkə düşməsinə heç bir vəchlə yol verməsin. Şərəf və ləyaqət yolunu kainatın üzvlük yolu, yüksəliş, təmiz və saflıq yolu hesab edən Böyük Sədi bilik və ləyaqətə şəxsi məsələ kimi yanaşmır. Sədiyə görə cəmiyyətin ləyaqətli üzvü olan hər kəs özünə səadət bəxş etdiyi kimi, cəmiyyətə də xeyir verməlidir. Çünki özünü sevməyənlər, öz həyatını qiymətləndirməyənlər xalqın da halına qalmaz, bəlkə də ona bir yük olarlar.

O, deyirdi: Düşməni sən aciz etmək istəsən,
İşində heç israf etmə zinhar.

Sən təmiz həyat sür, kimsədən qorxmə
Ki, daşa çırpılar natəmiz paltar

Övlad tərbiyəsini xeyirxah əməlləri əks etdirən "Avesta"-da da dolayısı olaraq ləyaqət tərbiyəsindən bəhs edilir. Zərdüştə görə düzgünlük, sağlam yaşayış, halal zəhmətlə dolanmaq, əxlaqca maddi və mənəvi təmizliyə nail olmaq mənəvi cəhətdən paklıq əsas məsələlərdəndir. "Avesta"-da göstərilir ki, tərbiyə həyatın ən zəruri sütunudur.

Novruz Gəncəli "Zərdüşt Peyğəmbər" dramında ləyaqət tərbiyəsini dolayısı olaraq aşağıdakı kimi ünvanlayır.

Xeyirxah düşüncə, xeyirxah əməl,
Xeyirxah söhbətdir onun məsləki
Sənə and içirəm, ey ulu Hürmüzd,
Mən də olacağam peyğəmbər tək
İstəyim, əməyim pak olacaqdır,
Bilirəm dünyada xeyir, bərəkət
Ləyaqətli yaranacaqdır.

Ləyaqət əxlaqi hiss olmaqla ali məqsədə xidmət edir və insanı öz mahiyyətinin ifadə edilməsinə doğru yönəlidir. Ləyaqət onun qanunlarına tabe olmağı zəruri sayır. Ləyaqətin formalaşması üç amilin təsirindən mümkündür. 1.Allaha inam, ona sığınmaq: 2. Ailəyə hörmət və məhəbbət: 3.Özünü təsdiq, öz məninə dərk etmək.

Uşaqlarda ləyaqət hissini formalaşdırılmasında xalq deyimləri də böyük rol oynayır. Xalq deyirdi "Adamda adamlıq lazımdır", "Atalar nə əkilər, oğullar onu biçiblər", "Namusu itə atıblar o da yeməyib", "Anasına bax qızını al, qırağına baxıb bezini al", "Ləyaqətli adam öz gəsinin malına xor baxmaz", "Varını itirən az şey itirər, namusunu itirən çox şey", "Ailənin üz ağılığı namusdur", "Arvadın isməti, ərini izzəti". Xalq pedaqogikasında atalar sözlərinin, nəsihətlərin, nağılların, bayatıların və s. ləyaqət tərbiyəsi ilə bağlı deyimləri əvəzsizdir. Ləyaqət, ismət, namus, şərəf, vicdan və s. kimi milli mənəvi dəyərlərimiz nəsihətlərlərimizdə də özünə yer qazanmışdır. "Qeyrətsiz, namussuz yaşamaqdansa ölmək daha yaxşıdır" düşüncəsinin dəyərli nümunələr toplandığı folklorumuzda insanların mənəvi baxımdan kamilləşməsi, saflaşması, bir şəxsiyyət kimi yetkinləşməsi baxımından dəyərli materiallar verir. Təsədüfi deyildir, şifahi xalq nümunələrində böyüyən nəslin tərbiyəsində önəmli sayılan fikirlərdən istifadə edilmiş və edilir. Uşaqların tərbiyəsində böyük rol oynayan düzlük, doğruluq, sadəlik, təvazökarlıq, xeyirxahlıq, ləyaqət, hörmət, humanizm ki-

mi nəcib sifətlər həmişə vacib məsələ kimi gündəmdə dayanmışdır.

“Kitabi Dədə Qorqud” dastanında “Qazan xanın evinin yağmalanması” boyunda düşmən tərəfindən əsir edilmiş Burla xatun ailə namusu, qadın ləyaqəti, şərəfi yolunda ən ağır əzablar çəkməli, dözülməz izzətlər keçirməli olur. Qazanın ailə ləyaqətini ləkələmək üçün Şöklü Məlik boyu uzun Burla xatunu gətirib sığraq sürdürmək gərək, – deyir. Ailə namusu, ləyaqəti ilə övlad məhəbbəti arasında bu dəhşətli əzaba, işgəncəyə ana qəlbi tablaşmağa məcbur olur. Lakin onun üçün namus, ləyaqət hər şeydən yüksəkdə durur. Oğlu namusu əziz canından yüksək tutmaqla, ləyaqətlə özünü qəhrəman anasına layiq olduğunu sübut edir. O, qəzəblə anasına deyir:

Mənim üzərimə gəlməyəsən!
Mənim üçün ağlamayasan!
Qoy ətimdən qadın ana, çəngələ
vursunlar,
Qara qovurma etsinlər!
Qırx bəy qızının önünə gətirsinlər!
Onlar bir yeyəndə sən iki yegil!
Səni kafirlər bilməsinlər, duymasınlar
Ta ki, sasi dinli kafirin döşəyinə
varmayasan,
Şərabın süzməyəsən!
Atam Qazan namusunu sındırmayasan!
Saqın!

Bu sözlər göstərdi ki, qadın ləyaqət və namusu hər şeydən yüksəkdir. Oğuz ailəsində qadının şərəf və ləyaqətini yüksək tutan hər bir kəs analıq namusunu ucalardan uca bilir, bu həm də onu deməyə əsas verir ki, xalqımızın əsrlər boyu onun dərinliyindən keçib gələn, böyük mənəvi dəyərlərini əks etdirən namus, ləyaqət, şərəf məsələsi ilə bağlı olan fikirlər dəyərini qoruyub saxlaya bilmişdir. “Qurani Kərim”də də qadın ləyaqətinə yüksək qiymət verilir və o hər şeydən uca tutulur. Quranda qadının cəmiyyətdəki yeri və hörməti yüksəklərə qaldırılır. Professor Qızılgül Abbasova göstərirdi ki, “ləyaqət insanın əxlaqi şəxsiyyət olaraq dəyərlilik ölçüsünü bildirən əxlaqi süur anlayışıdır”. O həm də insanın öz-özünə və cəmiyyət tərəfindən ona olan xüsusi əxlaqi münasibətlərini bildirən əxlaqi kateqoriyadır.

Ləyaqət tərbiyəsi mənəvi mədəniyyətimizin aparıcı qüvvəsi olan Molla Vəli Vidadinin yaradıcılığında mühüm yer tutur. Mənəviyyatda

baş verən durğunluq ona çox pis təsir göstərirdi. Vidadi bütün insanlara müraciət edərək, onları ləyaqət hissini qorumağa, bir birlərinə hörmət etməyə, başqalarına qarşı xeyirxah və mərhəmətli olmağa çağırırdı. Azərbaycan mütəfəkkirləri Əvhədi Marağayi göstərirdi ki, insan ruhunun zəka tərəfi ölməzdir, özü də bu yalnız xeyirxah, fəzilətli insanın ruhuna aiddir. Bu insanın bütün hərəkətləri və əməlləri mənəvi paklanmaya və intellektual kamilləşməyə istiqamətlənmişdir. Beləliklə xeyirxah, ləyaqətli əməllərini həyata keçirən insanların ruhu ölməzdir.

Böyük filosof N. Tusi “Əxlaqi Nasir” əsərində tərbiyə məsələlərinə geniş yer vermiş və ləyaqət tərbiyəsində mühüm rol oynayan məsələləri gündəmə gətirmişdir. N. Tusi göstərir ki, danışarkən deyəcəyin fikri beynində bəşirməmiş dilinə gətirməməli, nalayiq sözlər işlətməməli, dilini söyüşə öyrətməməli. Qeybət, böhtan, iftira, yalançılıqdan çəkinməli, bir məclisə getdikdə öz yerini bilməli, yemək vaxtı nəzakətli olmalı, çox danışmağa adət etməməli və s. mənəvi təmizliyə, əxlaqi saflığa, vicdan bəllurluğuna böyük əhəmiyyət verən Tusi hər şeydən öncə uşaqların mənəvi-əxlaqi tərbiyəsi ilə məşğul olmağı, onları düzgünlüyə, doğruluğa bir sözlə, vicdanlı olmağa alışdırmağı, ləyaqətli işlərlə məşğul olmağı məsləhət görürdü.

Ləyaqət tərbiyəsi həyatımızın bütün dövrlərində diqqətdə olan məsələlərdən birinə çevrilmişdir. Görkəmli mütəfəkkirlərimiz bu məsələyə biganə qalmamış, onu yaradıcılıqlarının bir parçasına çevirmişlər. Görkəmli əxlaq tədqiqatçısı A.A. Bakıxanov “Təhsil ül-əxlaq” (əxlaqın təmizliyi), həmçinin “Nəsihətnamə” əsərində dolayısı ilə olsa da ləyaqət, şərəf, vicdan anlayışına müraciət etmişdir. Bakıxanov göstərirdi ki, hər həs adamları ləyaqətinə görə seçib işə təyin etsə, o işi şəxsən özü gördüyü kimi hesab edə bilər. Bir adam yaxşılıq etsə də yaxşılığı kinayə və məsxərə ilə üzə vurma, Çünki minnət qoymaqla yaxşılıq pis olur Ləyaqətli o adamdır ki, öz eybini özgələrindən artıq görsün, öz hünərini kiçik saysın, vaxtını başqalarının əməllərinə irad tutmağa sərf etməsin. Çünki ləyaqətli o adamdır ki, özünü görə bilir.

M.F. Axundov da bu problemə laqeyd qalmamış, onu mühüm məsələlərdən biri hesab etmişdir. M.F. Axundov yaradıcılığı boyu insan ləyaqət və şərəfi, namus və qeyrəti ilə bağlı fikirlərini verə bilmişdir. O uşaqların tərbiyəsində

aşağıdakı vəzifələrin icrasına yönəlməyi vacib bilirdi:

- İnsan pis əməldən qaçmalı, xeyirxah işlər görməlidir;
- insan yaxşılıq etməyə çalışmalı, kimsəsizlərə, kasıblara, yoxsullara əl tutmalı;
- insan zülmü dəf etməyə nail olmalı, zülmə qarşı mübarizə aparmalıdır;
- insan cəmiyyətdə həmvətənləri ilə mehriban şəraitdə yaşamağıdır;
- insan cəmiyyətdə qayda qanunları müdafiə etməlidir və s.

Bütün bunlar o zaman həllini tapa bilir ki, ləyaqət tərbiyəsinin daşıyıcısı olsun. Axundov eyni zamanda göstərir ki, insan ömrünün mənası xalqa, insanlığa xidmət etməkdir. Axundova görə namus, qeyrət, ağıl, ləyaqət, elm və habelə insan təbiətində mövcud olan başqa nəcib qüvvələr elə nəcib xüsusiyyətlərdir ki, onlar insanı yaxşını pisdən, savabı günahdan ayırmağa, xeyir işdən həzz almağa, pis işdən əzab çəkməyə qabil edir.... Bu isə o deməkdir ki, insanın təbiətinə elm gövhəri ilə nə qədər artıq cila verilsə, insan həm elmin qüvvəsi, həm də öz təbiətinin köməyi ilə pis əməllərdən bir o qədər çəkinər.

Axundov ləyaqət tərbiyəsinə xarakterizə edən kəlamları ilə də seçilir. O, uşaqlarda aşılanması zəruri olan mənəvi keyfiyyətlər içərisində vətənpərvərliyi, vicdan və ləyaqəti birinci sıraya qoyurdu.

Ləyaqət tərbiyəsi görkəmli şəxsiyyətlər sırasında yer qazanan Seyid Əzim Şirvani əsərlərində özünə yer qazanmışdır. Oğluna müraciətdə doğruluq, düzlük, xeyirxahlıq, rəhimdillik, torpağa bağlılıq, şərəf və ləyaqət vəsf edilsə də, pis əməllər tənqid olunur. O. oğluna “Öyüdlər”ində bütün övladlara müraciət edərək elm öyrənməyə, vətənə, xalqa ləyaqətlə xidmət etməyə, pis əməllərdən uzaq olmağa çağırır. Və göstərir ki, ləyaqət bütün müsbət keyfiyyətlərin məcmusudur.

İnsanın tərbiyəsində önəmli olan ləyaqət yaşam tərzində çox zəruri sayılır. Cəmiyyətin əxlaqına, tərbiyənin məzmun və məqsədinə bələd olan hər bir nəsil ləyaqət anlayışını dərk edərsə onun həyatda büdrəməyi görünməzdir. Dövrün görkəmli pedaqoqlarından olan M.T. Sidqiyə görə ləyaqət yüksək mənəvi sifətdirsə, ləyaqətsizlik ağılsızlığın son həddidir. Onun fikrincə insan zəkası təbiətin ən çətin sirrini açmağa qadirdir. M.T. Sidqi göstərirdi ki, hər kəsin qəlbinə toxunmamaq, hər kəsin yerini bil-

mək, özü haqqında yüksək fikirdə olmamaq, hər kəsin həddini və dərəcəsini tanıyıb onu qiymətləndirməyi bacarmaq, gəncliyin mənəvi simasının əsasını təşkil edir.

M.T. Sidqi ləyaqət, şərəf, sadəlik, təvazökarlığı mühüm mənəvi dəyər hesab edir və göstərirdi ki, dörd şey cəmiyyət üçün zəruridir: əmin-amanlıq, ağıl və bilik, səbr və hövsələ, ləyaqət-həya və ismət. Ləyaqətli insanlar ağılları ilə nüfuz və şərəfinə ləkə gətirən hallardan qaçır, əməl, hərəkətləri ilə başqalarına nümunə olurlar.

Sədi Şirazi deyirdi:

Ədəb sayılsa da məclisdə susmaq,
Məsləhət zamanı danışmaq gərək

Böyük Nizami isə yazırdı ki,:
Çalış ədəbli ol hər sözündə sən,
Ədəblə danışsın səni dinləyən
Əqilli bir işdir yumuşaq danışmaq.
Axmağın işidir kobudluq ancaq.

İnsanlar arasında qarşılıqlı münasibətləri görmək, yaxşılığı özünə yol seçmək, yıxılana dayaq olmaq, vətən, xalq və öz məni qorumağı bacarmaq, ləyaqət və milli mənlilik şüurunun mühüm şərtlərindən biridir. Ləyaqət tərbiyəsi böyük gücə, imkana malikdir. Həyatda hər bir insana, vətəndaşa yaşam qədər lazımdır. Ləyaqət tərbiyəsi özünüdərk etmədə, özünə inamda, həyatın mənasını anlamaqda, özünə düzən verməkdə önəmlidir. Bu prosesdə adamlara münasibət, necə hörmət etmək, necə davranmaq öz ifadəsini tapır. Həmçinin belə hallarda əqidə özünü bürüzə verir. Əqidə isə, insanı inama bağlayır. Belə şəxslər ləyaqəti əldən qoymur, sağlam düşüncəsini, mənəviyyatını yüksək tuturlar. Mənəvi əqidə yalnız əxlaq qayda və qanunları əldə rəhbər tutmaq deyil, öz ləyaqətini göstərə bilməsi, mənəvi hisslərin və mənəvi davranışın vəhdətdə istifadəsidir, insanın öz mənəviyyatına hörmətidir.

Şərəf və ləyaqəti ədəbdə görən M.Ə. Sabir “Analar bəzəyi” serində deyir:

Bəzək, bəzək ki, deyirlər, Cəvahirat deyil,
Cəvahirat by gün zinyəti-həyat deyil,
Həqiqi validənin ən şərəfli bir bəzəyi
Ədəbli, uslu çocuqdur, təcəmmülət deyil.

Ləyaqət tərbiyəsində aliə ilə məktəbin birgə rolundan bəhs edən görkəmli şəxsiyyətlərdən

biri də Nəcəf bəy Vəzirovdur. O, göstərir ki, insanın bütün mənəvi ailəmi istisna və qeyri-şərtsiz onun cəmiyyətdəki şəraitinin, ailə və məktəb tərbiyəsinin təsiri altında təşəkkül tapır və formalaşır. Buna görə də, pis insan təbiəti yoxdur. İnsanın pis hərəkətləri və bəd əməlləri onun cəmiyyətdən, ailədən, məktəbdən aldığı tərbiyənin nəticəsidir. N.B. Vəzirov xalqa, vətənə xidməti yüksək mənəvi borc hesab edirdi. Təbiətin tacı olan insanın şərəf və ləyaqəti xalqın qeydinə qalmasıdır. Xalqı düşünmək, onun qeydinə qalmaq, insanın xalqın firavan yaşayışını vacib bilməyi ləyaqətlə ölçürdü. O göstərirdi ki, xalq öz ömrünü onun səadəti naminə mübarizəyə sərf edənləri heç vaxt unutmayacaqdır. Ləyaqət vətənlə, cəvahiratla ölçülür. O, ailə məişət kamilliyindən törəyir. Düzgün qurulmuş ailədə tərbiyə alan övlad ailəyə mənsub ləyaqəti özündə saxlaya bilər. Elə bu səbəbdən də övlad ailənin güzgüsüdür fikrini söyləmək olur.

Təsədüf deyildir ki, Yusif Vəzir Cəmənzəminli göstərirdi ki, ailə tərbiyəsi yaxşı olduqda uşaq gələcəkdə öz yerini görə bilər. Evdə tərbiyə görməyən uşağı məktəb düzəldə bilməz. Ondan ləyaqət gözləmək itirilmiş vaxtı axtarmaq deməkdir. Uşaqlarda yüksək mənəvi sifətlərin yaranıb, təşəkkül tapmasına məktəb illərində deyil, məktəbəqədərki dövrdə başlaması haqda pedaqoqların fikirlərini müdafiə edən Üzeyir Hacıbəyov uşaqların ləyaqətli tərbiyə olunmasında ailəni böyük güc hesab edir. O qeyd edirdi ki, tərbiyə işində cüzi bir səhlənkarlıq uşağın gələcəyini pozub, evini yıxar. Ona görə də övlad tərbiyəsinə məsuliyyətli olmaq lazımdır. O ailədə ləyaqəti həlledici məsələ hesab edirdi. Üzeyir Hacıbəyov ləyaqət tərbiyəsində qayğıkeşliyi, səxavətli olmağı, ailənin şərəf və qururunu qorumağı, xeyirxahlığı, doğruluğu onun tərkib hissəsi kimi qəbul edir. Çünki nəzakətlilik daxili mədəniyyətin, insan məninin elə təzahür, həm də elə ünsiyyət qurmaq formasıdır ki, onun əsasında hər bir adama, hər bir şeydən öncə yaşılara, xəstələrə, qadın və uşaqlara hörmət etmək və qayğı göstərmək insan mədəniyyətinin mühüm cəhəti olan vətəndaşlıq borcunu ləyaqətlə yerinə yetirmək deməkdir. Xalq şairi Mirvarid Dildəzi böyüyən nəsillərə müraciətlə deyirdi:

Böyüklərə hörmət et,
Kiçikləri əzizlə,
Bu dünyada hər zaman

Yaxşı işləri izlə,
Bir yıxılan görəndə,
Tut əlindən balacan,
Xeyir işlər görməyə,
Çalışmalıdır insan

Nəzakətlilik insanlar arasında ünsiyyətə gözəllik verir, həm də yaşayış tərzini asanlaşdırır, həyatda insanı ən kiçik incikliklərdən belə xilas edir. Onun bir forması hesab edilən insana qarşı diqqətlilik və dəqiqlik də ləyaqətdən irəli gəlir. Əgər insan vətəndaşlıq borcunu ləyaqətlə yerinə yetirirsə, demək o hər şeydən əvvəl öz vicdanı qarşısında məsuliyyət daşıyır. İnsan ləyaqəti ilə vicdanını qoruyur. Vicdan onun daxili hakiminə çevrilir. Demək əxlaqi məsuliyyət hər şeydən əvvəl vicdan qarşısında cavabdehlik daşımaqdır. Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı:

Döşəyin, balığın yumşaq olsa da,
Niyə yatammıram?

Anladım daha!

Dünyada vicdanın təmizliyindən
Yumuşaq bir döşək də tanımıram mən ...

Qurtaram ömrümün son çağlarında
Xoşbəxt o şəxsdir ki, yoxdur bir ləkə

Ömür kitabının varaqlarında

Ölkənin danlağı xoşdur min kərə

Vicdan danlağından, öz danlağından

Məqalənin aktuallığı: Qloballaşma və informasiya bolluğu şəraitində gənc nəslin mənəvi dəyərlərlə, xüsusilə də ləyaqət prinsipi ilə tərbiyə olunması daha da aktual məsələyə çevrilmişdir. Bu baxımdan milli-mənəvi dəyərlərə əsaslanan ləyaqət tərbiyəsinin araşdırılması, klassik pedaqoqların və ədəbiyyat xadimlərinin bu mövzudakı fikirlərinə əsaslanaraq müasir tərbiyə sisteminə tətbiqi zəruridir.

Məqalənin aktuallığı həm də ailə və məktəb arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq fonunda ləyaqətli vətəndaş tərbiyəsinin təmin olunması yollarının göstərilməsi ilə şərtlənir.

Məqalənin elmi yeniliyi: Klassik pedaqoqların və ədəbiyyatşünasların əsərlərinə istinad etməklə ləyaqət tərbiyəsinin milli-mənəvi kontekstdə təhlili aparılmış, bu anlayışın ailə və məktəb mühitində formalaşdırılması yolları göstərilmişdir.

Məqalənin nəzəri və praktik əhəmiyyəti: Xalq pedaqogikasına əsaslanaraq praktik təkliflər irəli sürülmüş, ailə-məktəb əməkdaşlığının bu sahədə əhəmiyyəti vurğulanmışdır. Tədqiqat nəticəsində ləyaqət tərbiyəsinin müasir təlim-tərbiyə sisteminə inteqrasiyasına dair tövsiyələr verilmişdir.

Ədəbiyyat

1. Abbasova Q. Etika tarix nəzəriyyə və təcrübə. -Bakı: Azəri, - 2016.- 368 s.
2. Axundov M.F Seçilmiş əsərləri. 3 cilddə Bakı,
3. Bakıxanov A.A. Seçilmiş əsərləri. -Bakı: Yazıçı, -1989.- 467 s.
4. Gəncəli N. Zərdüşt peyğəmbər. -Bakı: Azərnəşr, -1994. - 210 s
5. Rüstəmov İ. Həsən bəy Zərdəbi. -Bakı: Turan, -2012. -157 s.
6. Sabir M.Ə. Hophopnamə. -Bakı: Təhsil, -1980. -552 s.
7. Sədi Şirazi Gülüstan. -Bakı: Azərnəşr, -1987. -284 s.
8. Sidqi M.T. Əsərləri. -Bakı: Çarşıoğlu, -2004. -52 s..
9. Şirvani S. Ə. əsərləri II cild. -Bakı: Azərnəşr, -1950. -367 s.
10. Tusi N. Əxlaqi Nasir. Bakı: Elm, -1989. -242 s
11. Vahabzadə B. Etiraf, Şəbi-hicran. -Bakı: Uşaqgəncnəşr, -1962. -187 s.
12. Vəzirov N.B. Seçilmiş əsərləri. -Bakı: Azərnəşr, -1997. –304 s.
13. История Азербайджанской философии. Т. 30, Баку: - 2008 - 640 s

Redaksiyaya daxil olub: 04.04.2025